

VEDOMOSTI A POSTOJE ADOLESCENTOV K PROBLEMATIKE ANTIKONCEPCIE

Longauerová A.¹, Jenčková T.², Krajňáková A.³

¹Katedra ošetrovateľstva Fakulty zdravotníctva PU

²Katedra klinickej a komunitnej praxe v ošetrovateľstve
Fakulty zdravotníctva PU

³FNsP J. A. Reimana v Prešove

Abstrakt

Sexualita je integrálnou charakteristikou každého ľudského jedinca. Všetci sa rodíme so schopnosťou fungovať sexuálne. Obdobie adolescencie je obdobím, v ktorom sa dokončuje telesné a duševné dospievanie, ale i obdobím prvých sexuálnych kontaktov. V období adolescencie sa dospievajúci chlapec snaží identifikovať s mužskou sexuálnou rolou a dospievajúce dievča so ženskou sexuálnou rolou. Na konci tohoto obdobia stáva sa dospelým človekom aj podľa zákona a je pripravený na prevzatie zodpovednosti. Prvoradou úlohou každého z nás je správne smerovanie mládeže v sexuálnej oblasti aj v oblasti antikoncepcie. Poučenie o sexuálnom živote by nemal zanedbávať žiaden rodič, škola, ani zdravotnícke zariadenie.

Kľúčové slová: antikoncepcia - adolescencia - sexuálna výchova - plánované rodičovstvo

Abstract

Sexuality represents an integral characteristic of every human individual. Everyone is born with the capability to function sexually. The period of adolescence is a period when the physical and mental development is being completed but also a period of first sexual contacts. During the period of adolescence an adolescent boy is trying to identify himself with the men's sexual role and an adolescent girl with the women's sexual role. At the end of this period they become adults also according to law and they are prepared to takeover the responsibility. The overriding task of all of us is a proper guidance of the youth in the sexual domain as well as the in the matter of contraception. Any parent, school or medical facility should-n't ignore providing advice on the sexual life.

Keywords: contraception - adolescence - sexual education - family planning

Úvod

V období adolescencie si začínajú mladí ľudia vytvárať intímne vzťahy s partnerom, začínajú sa ich prvé sexuálne skúsenosti. Niektorí dospievajúci mladí ľudia začínajú pohlavne žiť už vo veku, kedy často ešte nepoznajú, alebo nedokážu celkom pochopiť možné následky pohlavného styku (Fenwicková, 1994).

Pre rodiča je niekedy ťažké pripustiť, že jeho dieťa rozmýšľa o sexe, túži po ňom a možno ho už dokonca pozná z vlastnej skúsenosti. Každý rodič pozná úskalia i príjemné stránky sexu. Rodičia majú strach z necheného tehotenstva, sexuálne prenosných chorôb alebo sklamaní, ktoré ich deti čaká, keď začnú sexuálne žiť

(Prevendárová, 2000). Deti dospievajú rôznym tempom a v dnešnej dobe sú čoraz častejšie predčasné sexuálne skúsenosti. Chlapci, častejšie ako dievčatá, využívajú sexuálne príležitosti, ktoré sa im naskytnú buď zo zvedavosti, alebo aby sa predviedli pred kamarátmi. Jednotlivé sexuálne aktivity v období dospievania sú väčšinou nepravidelné a skôr sporadické. Účinkom vplyvov z vonkajšieho prostredia sa množstvo a kvalita sexuálnych prejavov postupne mení a pozvoľna sa rozvíja zrelé sexuálne správanie. Frekvencia pohlavných stykov v tomto období pomerne rýchlo stúpa. Pohlavný styk väčšinou nebýva plánovaný, dochádza k nemu bez uvažovania možných následkov a často nie je nijako antikoncepcie zaistený (Kliment, 1990).

Jedným z faktorov ovplyvňujúcich sexuálne správanie dospievajúcich môže byť kvalitná sexuálna výchova. Je potrebné dospievajúcich o antikoncepcných prostriedkoch nielen informovať, ale tiež k ich používaniu motivovať (Křenková, 2000). V rámci sexuálnej výchovy je dôležité informovať dospievajúcu mládež o pohlavných chorobách, o ich šírení, príznakoch a o spôsoboch ochrany pred pohlavnou nákazou. V mnohých rodinách rodičia nevenujú pozornosť sexuálnej výchove svojich detí. Myslia si, že ich dieťa je stále len "dieťa", aj keď mnohokrát je to už dospelý človek, ktorý získal informácie o pohlavnom živote z iných zdrojov. Najčastejšie sú týmito zdrojmi priatelia, ulica, v lepšom prípade škola. A bohužiaľ aj v dnešnej dobe ešte sú rodiny, ktoré nepripisujú sexuálnej výchove žiaden význam (Kliment, 1990).

Chlapci a dievčatá v období adolescencie dozrievajú rozdielnymi cestami. Dievčatá túžia po nehe, po cite, po veľkej láske a k zahájeniu sexuálneho života sa zvyčajne neponáhľajú. Pudová výbava chlapcov je silnejšia, na prahu dospievania chcú prežiť uvoľnenie svojho sexuálneho napätia a na lásku zatiaľ príliš nemyslia. A kto iný, než rodičia, majú svojmu synovi vstepovať pocit zodpovednosti za dievča, ktoré má rád a učiť ho byť k nej ohľaduplný. Matka by mala dcéru poučiť o skutočnej láske, mala by ju poučiť o tom, že každý prejav lásky nemusí byť ten pravý. A čo otec? Ten má ukázať dcére svojim konaním, čo má právo od mužov vyžadovať (Fenwicková, 1994). Mnoho rodičov si myslí, že tým, že deti vyrastajú v rodine, sú dostatočne pripravené na stretnutie s druhým pohlavím v láske a manželstve. Ešte stále vládne neistota, ako a čo dieťaťu povedať o pohlavnosti, najmä ak rodič nechce v jeho očiach vyzeráť ako nemorálny človek (Schnabl, 1985).

Najlepším prostriedkom na to, aby sme zabránili a odsunuli prvé intímne stretnutia u dospievajúcich na neskorší čas, je úplná dôvera medzi rodičmi a deťmi. Tá sa dá najlepšie udržať tak, že si zdravý a úprimný vzťah, aký utvorili rodičia k svojmu dieťaťu už v jeho ranom detstve, zachovávajú aj v období dospievania. Tak si s ním môžu otvorene a priateľsky pohovoriť o problematike sexuality. Včas usmerňovaný a sformovaný vzťah k druhému pohlaviu, založený na vzájomnej úcte, tvorí dobrý základ pre neskoršie manželstvo (Schnabl, 1985).

Sexuálny život je v hodnotovom systéme každého jedinca mimoriadne dôležitý. V rozličných životných obdobiach môže byť pre človeka obrovskou hnacou silou a veľmi intenzívne ovplyvňuje vzťah k životu, k práci,

k partnerovi i sebe samému (Raboch, 1988). Snáď najväčším nebezpečenstvom pre dospievajúceho jedinca i pre celú spoločnosť predstavuje okolnosť, že pri predmanželských stykoch v tomto období často dochádza k nevítanému počatiu. Dievčatá síce často vyslovujú obavy z nevítaného otehotnenia, avšak samé nič proti tomu nerobia a ani zvyčajne nevyžadujú opatrnosť od svojich partnerov. Rôzne výskumy ukázali, že v menej ako polovici prípadov dospievajúcich boli použité metódy brániace počatiu. Najčastejšie to býva prezervatív, alebo málo spoľahlivá prerušovaná súlož. Riešenie nevítaného tehotenstva u slobodného dievčaťa v období adolescencie v sebe skrýva vždy značné riziká. Niekedy dochádza k neuvážanému uzavretiu manželstva, inokedy sa dievča odhodlá pre interrupčný zákrok, ktorý však môže narušiť fyziológiu pohlavných ústrojov. Niekedy sa dievča stáva slobodnou matkou, no nie vždy to zvláda finančne (Kippler, Kipplerová, 1995). Mnohokrát sa stáva, že sa mladí ľudia vrhajú do pohlavného života a ani nepoznajú partnerov zdravotný stav. Je to aj dôsledok toho, že sú zle poučení o pohlavných ochoreniach. Dospievajúca mládež by mala byť poučená o tom, že sexuálna zdržanlivosť nepoškodzuje ich organizmus, ale naopak, že sexuálny život môže mať nepriaznivé následky, zvlášť u partnerov, u ktorých nie je vytvorené citové puto. Majú byť oboznámení s problematikou umelých aj samovoľných potratov, ale aj s nemanželskou výchovou detí, plnou problémov (Pondelíková, 1990). Je dôležité vedieť, že ak k sexuálnej výchove vedome alebo nevedome zaujmeme nesprávne stanovisko, môže to u mládeže narušiť schopnosť prežívať pocity šťastia. Rozhodujúci je aj vplyv celého spoločenského prostredia, ktoré popri rodine umožňuje nadobudnúť správny postoj k sexualite a osvojiť si primerané správanie.

Materiál a metodika

Cieľom výskumu realizovaného v apríli 2004 na dvoch stredných školách v Prešove bolo zistiť súvislosť medzi používaním antikoncepcie pri pohlavnom styku a vedomosťami o antikoncepcii vo vzťahu k pohlaviu a veku študentov. Pri realizácii výskumu sme sa rozhodli pre metódu dotazníka. Základný súbor nášho výskumu tvorili študenti Strednej pedagogickej školy a Strednej lesníckej školy v Prešove. Do výskumu bolo zapojených 118 respondentov tretieho a štvrtého ročníka stredných škôl: 63 dievčat (53,4 %) a 55 chlapcov (46,6 %).

Výsledky

V otázke číslo 1 nás zaujímalo, či sa rozprávajú rodičia so svojimi deťmi o sexuálnom živote. Výsledky výskumu v otázke číslo 1 ukazujú, že 51,7 % rodičov sa zaoberá otázkami sexuálneho života svojich detí. Dievčatám sa rodičia venujú viac, čo uvádza 60,3 %, chlapcom sa rodičia venujú v 41,8 %.

V tejto súvislosti nás zaujímalo, aký postoj majú študenti k rozhovoru rodičov so svojimi deťmi o sexuálnom živote. Položili sme im otázku: "Mali by sa rodičia so svojimi deťmi rozprávať o sexuálnom živote?". Až 90,7 % respondentov si myslí, že rodičia by sa mali rozprávať so svojimi deťmi o sexuálnom živote. 9,3 % respondentov uviedlo, že rodičia by sa nemali rozprávať o sexuálnom

živote so svojimi deťmi.

Prečo je to tak a prečo sa rodičia nerozprávajú o tejto problematike so svojimi deťmi, je uvedené v odpovedi na otázku: "Prečo sa niektorí rodičia nerozprávajú so svojimi deťmi o sexuálnom živote a s tým spojenými otázkami antikoncepcie?" Mnoho rodičov si neuvedomuje, alebo nechce uvedomiť, že ich dieťa je už dospelé, že sa zaujíma aj o otázky sexuálneho života, o otázky antikoncepcie. 32,2 % respondentov udalo, že rodičia sa hanbia rozprávať so svojimi deťmi o sexuálnej problematike. 8,5 % respondentov si myslí, že rodičia nemajú dostatok vedomostí o sexuálnej problematike.

Ďalej nás zaujímalo, odkiaľ získavajú respondenti najviac informácií o sexuálnom živote a antikoncepcii. Až 64,4% respondentov uviedlo, že najviac informácií o sexuálnom živote a antikoncepcii získalo od kamarátov. 21,2 % respondentov uvádzalo ako zdroj potrebných informácií knihy, časopisy a médiá. Od učiteľov získalo informácie 8,5% respondentov a od rodičov len 5,9% respondentov.

V otázke číslo 5 nás zaujímalo, či respondenti vedia, čo vlastne antikoncepcia je. Z výskumu vyplýva, že respondenti majú dostatočné vedomosti o pojme antikoncepcia. 78,8% respondentov správne uviedlo, že antikoncepcia je ochrana pred nežiadúcim otehotnením

Antikoncepcia je v dnešnej dobe pomerne často používaný pojem. Nás zaujímalo, aké druhy antikoncepcie respondenti poznajú. Odpovede respondentov uvádzame v tabuľke:

Druhy antikoncepcie	Počet	%
Hormonálne tablety	83	70,3
Kondóm	76	64,4
Vnútromaternicové telieska	25	21,2
Podkožný implantát	6	5,1
Prerušovaný styk	6	5,1
Chirurgické zákroky	4	3,4
Metóda plodných a neplodných dní	2	1,7

Na otázku, kedy je podľa respondentov vhodný čas na začatie pohlavného života, odpovedali študenti takto: najviac respondentov (43,2 %) sa zhodlo na tom, že najvhodnejší vek začatia pohlavného života je v rozpätí 16 - 18 rokov. No nezhodli sa obe pohlavia rovnako. Pre 57,1 % dievčat je najvhodnejší vek začiatku pohlavného života v rozmedzí 18 - 20 rokov, zatiaľ čo u chlapcov je to v 61,8 % vo veku 16 - 18 rokov. 12,7 % chlapcov dokonca udáva, že pohlavne žiť by sa malo začať vo veku 14 - 16 rokov. Z výskumu teda vyplýva, že podľa chlapcov sa má pohlavný život začať skôr, ako to uviedli dievčatá. Je to vidieť aj v tom, že 1,6 % dievčat dokonca udáva, že pohlavne žiť by sa malo vo veku až 25 - 27 rokov. Výskumom sme tiež chceli zistiť, či by respondenti použili pri pohlavnom styku antikoncepciu. Za použitie antikoncepcie pri pohlavnom styku je až 83,9 % respondentov.

Pri pohlavnom styku je dôležitý aj správny výber antikoncepcie. Akú formu antikoncepcie používajú, prípadne by použili respondenti pri pohlavnom styku? Najviac respondentov (69,5 %) by použilo pri pohlavnom styku kondóm. Hormonálne tablety by použilo 21,2 % respondentov. Iné formy antikoncepcie by použilo 9,3 %

respondentov.

Výskumom sme tiež chceli zistiť, odkiaľ si adolescenti zaobstarávajú antikoncepciu. V 64,4 % si adolescenti zaobstarávajú antikoncepciu z lekárne. U dievčat je to 93,6 %, u chlapcov 30,9 %.

Otázkou číslo 11 sme zisťovali, či sa rozprávajú adolescenti s rodičmi o používaní antikoncepcie a o tom, že žijú pohlavne. 68,6 % adolescentov by nepovedalo svojim rodičom, že používajú antikoncepciu, že žijú pohlavne. Iba 31,4 % respondentov uviedlo, že by sa rozprávali s rodičmi na túto tému.

V otázke číslo 8 uviedlo 83,9 % respondentov, že by použili pri pohlavnom styku antikoncepciu. Zisťovali sme, prečo by ju použili. Až 72,9 % respondentov by použilo pri pohlavnom styku antikoncepciu na ochranu pred otehotnením. 23,7 % z opýtaných by antikoncepciu použilo na ochranu pred pohlavným ochorením.

Do akej miery sú adolescenti informovaní o vedľajších účinkoch antikoncepcie dáva odpoveď na otázku: "Počul(a) si o nežiadúcich (vedľajších) účinkoch antikoncepcie?". Znalosti o nežiadúcich účinkoch antikoncepcie uviedlo 59,3 % respondentov, z toho 73 % dievčat a 43,6 % chlapcov. O nežiadúcich účinkoch nepočulo 40,7 % študentov, z toho 27 % dievčat a 56,4 % chlapcov.

Ďalšou otázkou sme chceli zistiť, či študenti vedia, že aj pri užívaní antikoncepcie môže partnerka otehotnieť, teda že žiadna antikoncepcia nie je stopercentná. Až 94,1 % študentov uviedlo, že vedia, že žiadna antikoncepcia nie je stopercentná, že aj pri jej použití môže partnerka otehotnieť.

Pri výskume nás tiež zaujímalo, do akej miery pociťujú zodpovednosť pri pohlavnom styku dievčatá. Pýtali sme sa ich, čo by robili v prípade tehotenstva. Viac ako polovica dievčat uvádza, že v prípade otehotnenia by sa s partnerom zosobášili a dieťa by spoločne vychovávali. 17,5 % dievčat by si dieťa nechalo a žili by ako slobodné mamičky. Partnera, s ktorým by splodili dieťa, pravdepodobne nepovažujú za vhodného otca pre svoje dieťa. 3,2 % dievčat by išlo na interrupciu.

Tiež aj u chlapcov sme zisťovali, ako by sa postavili k situácii, ak by ich partnerka otehotnela. Chlapci v 45,5 % pociťujú zodpovednosť voči partnerke, voči možnému tehotenstvu. V prípade otehotnenia by si partnerku zobrali za manželku a dieťa by obidvaja vychovávali. 20 % respondentov je za potrat, lebo sa ešte necítia pripravení na rolu rodiča. Jeden chlapec uviedol, že by sa rozíšiel s partnerkou a nechcel by ani dieťa.

V ďalšej otázke sme chceli zistiť, čo si myslia adolescenti o odporúčaní: "Pohlavný styk až po svadbe". 66,9 % respondentov uvádza, že toto odporúčanie je zastaralé. Potvrdzujú to aj odpovede na otázku číslo 8, kde 43,2 % respondentov uviedlo, že najvhodnejší čas začatia pohlavného života je vo veku 16 - 18 rokov. 33,1 % respondentov súhlasí s pohlavným stykom až po svadbe.

Otázka číslo 18 bola dobrovoľná, k tejto otázke sa študenti mohli a nemuseli vyjadriť. Zisťovali sme, či už mali pohlavný styk. V nami skúmanej vzorke študentov stredných škôl pohlavný styk nemalo 50,8 % zo všetkých respondentov. Z toho 65,1 % dievčat a 34,6 % chlapcov. Skúsenosti s pohlavným stykom uviedlo 33,1 % respondentov. Čo sa týka pohlavia, pohlavný styk malo 25,4 %

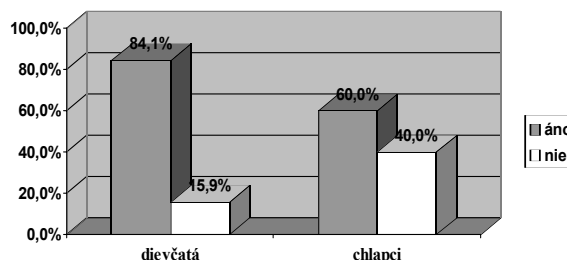
dievčat a 41,8 % chlapcov. K otázke sa nevyjadrilo 16,1 % respondentov. Z uvedených výsledkov vyplýva, že chlapci majú viac skúseností s pohlavným stykom.

Záver

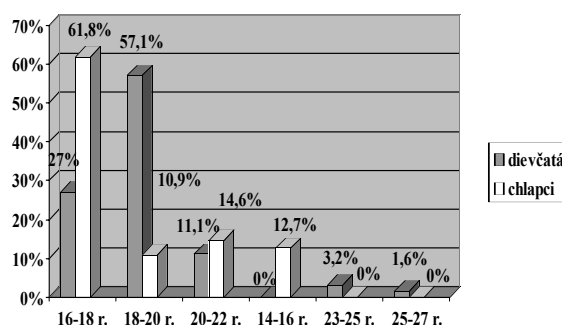
Hypotéza číslo 1, v ktorej sme predpokladali, že väčšina študentov by použila pri pohlavnom styku antikoncepciu z dôvodu ochrany pred otehotnením sa potvrdila. Dievčatá by použili antikoncepciu pri pohlavnom styku na ochranu pred otehotnením v 84,1 %, chlapci v 60 %.

Hypotéza číslo 2, v ktorej sme predpokladali, že chlapci sa zaujímajú o pohlavný život v skoršom veku ako dievčatá, sa potvrdila. Zistili sme, že chlapci sa zaujímajú o pohlavný život už vo veku 14 - 16 rokov, a to v 12,7 %, zatiaľ čo dievčatá v tomto veku ešte nemajú záujem o pohlavný život. Naopak 1,6 % dievčat si myslí, že vhodný vek začiatku pohlavného života je až vo veku 25 - 27 rokov, u chlapcov je to v tomto veku 0 %.

Graf č.1 Použitie antikoncepcie pri pohlavnom styku na ochranu pred otehotnením

Graf č.2 Záujem o pohlavný život z hľadiska veku u dievčat a chlapcov

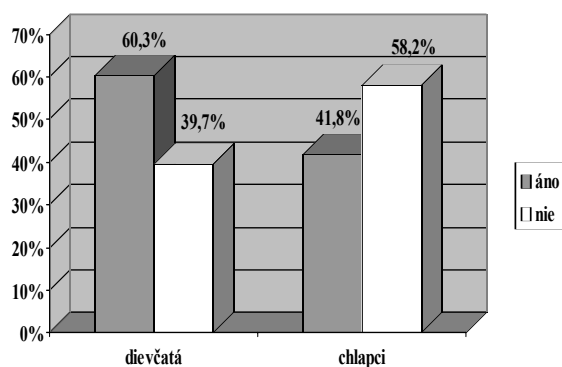
Hypotéza č. 3, v ktorej predpokladáme, že rodičia sa častejšie rozprávajú o sexuálnom živote s dievčatami ako s chlapcami, sa nám potvrdila. Rodičia sa sexuálnej výchove dievčat venujú v 60,3 %, u chlapcov len v 41,8 %.

Hypotéza č. 4 s tvrdením, že prevládajúcim zdrojom informovanosti o sexuálnom živote, antikoncepcii sú kamaráti, sa potvrdila. Najviac informácií o sexuálnom živote a antikoncepcii získali respondenti od kamarátov. U dievčat je to v 73 % a u chlapcov v 54,5%.

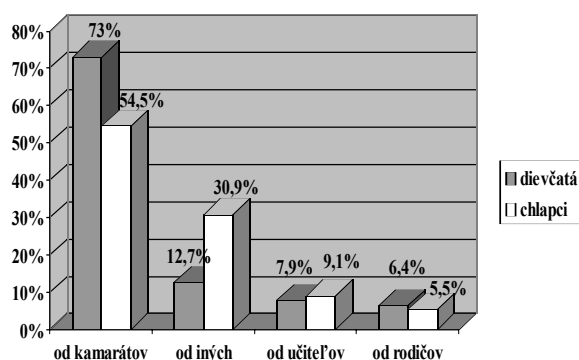
Zovšeobecnenie výsledkov výskumu a závery pre prax

Výskum, ktorý sme uskutočnili na Strednej pedagogickej škole a Strednej lesníckej škole v Prešove bol zameraný na vedomosti a postoje adolescentov k antikoncepcii.

Cieľom výskumu bolo zistiť vzťah medzi používaním antikoncepcie u adolescentov a ich vedomosťami,

Graf č.4 Zdroje informácií o sexuálnom živote a antikoncepcii

Graf č.3 Rozhovor rodičov s deťmi o sexuálnom živote

pohlavím a vekom. Zaujímalo nás, z akých zdrojov študenti získavajú najviac informácií o antikoncepcii a sexuálnom živote.

U adolescentov je dôležité venovať pozornosť vý-

chove k sexuálnemu životu. Je potrebné ich poučiť o kladnom využívaní antikoncepcie, o ochrane pred otehotnením i možným pohlavným ochorením. Mladým ľuďom je potrebné poskytnúť kladné príklady a smerovať ich k vytváraniu partnerských vzťahov, ktoré budú predpokladom vzorných manželstiev. Nemôžeme však zabudnúť ani na dôkladnú prípravu učiteľov, sestier a pôrodných asistentiek v problematike sexuálnej výchovy a antikoncepcie. Tí všetci potom môžu vychovávať mládež k zodpovednému pohlavnému životu, prípadne aj poučiť rodičov, ako majú k nemu smerovať svoje deti. Správnou výchovou sexualita získava svoju kultúru a správne formuje budúce generácie.

Literatúra

1. FENWICKOVÁ, E., SMITH, T. *Adolescencia*. 1. vyd. Bratislava :INA,1994. 286 s. ISBN 80-85680-32-7.
2. KIPPLER, J., KIPPLEROVÁ, S. *Umenie prirodzeného plánovania rodičovstva*. Olomouc: Matica cyrilometodějská, 1995. 251 s.
3. KLIMENT, V. a kol. *Zodpovedné rodičovstvo*. Martin: Osveta, 1990. 143 s. ISBN 80-217-0125-0.
4. KŘENKOVÁ, K. *Antikoncepcie*. Praha : Vasut, 2000. 32 s. ISBN 80-7236-173-2.
5. PONDELÍČKOVÁ, J. *Nezralá sexualita*. Praha: Avicenum, 1990. 144 s. ISBN 80-201-0008-3.
6. PREVENDÁROVÁ, J. *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*. Bratislava : SPN, 2000. 108 s. ISBN 80-08-02933-1.
7. RABOCH, J. *Očima sexuologa*. Praha: Avicenum, 1988. 264 s.